

אני הייתי שם

לפני כחמש שנים, העניק יצחק נבון, הנשיא החמישי של מדינת ישראל, ראיון מרתק למוסף החג של קו עיתונות. נבון, שימש כמזכירו האישי של בן-גוריון, היה היחיד שנכח בפגישה הנדירה בין מרן החזון איש זיע"א לדוד בן גוריון • "ירושלים בערה מהפגנות ומחאות רחוב וראש הממשלה מאוד רצה להיפגש עם מנהיגי הציבור החרדי", סיפר נבון 57 שנים אחרי הפגישה ההיסטורית • על הפגישה עצמה: "השיחה ביניהם התנהלה בעברית שוטפת, ובניגוד למה שפורסם, לא הייתה בה אף מילה בשפת האידיש" • מבהיר: "אני היחיד שידע באמת מה קרה בתוך החדר" • על דברי בן-גוריון לאחר הפגישה: "מעניין", תהה ראש הממשלה באוזני: "מניין כוחו והשפעתו?" • נבון גם סיפר גם על הפגישה שלא יצאה לפועל עם מרן הרב מבריסק

שבתאי פוגל

פני כשש שנים, כשהוא בן 88, ניאות נשיאה החמישי של מדינת ישראל, יצחק נבון ז"ל, להעניק ראיון למוסף החג של קו עיתונות. נבון, מהנשיאים המוערכים ביותר על החברה הישראלית, הלך בשבת האחרונה לעולמו כשהוא בן 94. ביום ראשון הוא הובא למנוחות בהלוויה ממלכתית. בשל חשיבות הדברים שנאמרו באותו ראיון, שכנו אל עיקרי הדברים, השבוע.

נשיאה החמישי של מדינת ישראל, יצחק נבון, היה נשמע נרגש לחלוטין כשביקשנו ממנו לחזור במסע הזמן ולהעלות זיכרונות מהפגישה ההיסטורית הנדירה, לה היה עד מקרוב: המפגש בין מרן החזון איש זי"ע, לבין ראש הממשלה דאז, דוד בן-גוריון. למעלה מ-57 שנה חלפו מהפגישה שכותרתה הייתה, 'משל העגלה הריקה' מול 'העגלה המלאה'. המפגש הטעון הזה, הפך לאחד ממעצבי השיח הדתי-חילוני, שנוצר באותו ויכוח, בו המשיל מרן החזון איש את ההתנגשות בין היהודי העמוס במסורת היהודית, לחילוני המבקש לבסס לו זהות חדשה בארצו, למפגש בין עגלה מלאה לעגלה ריקה, (או ספינה מלאה וספינה ריקה, כטענת נבון), שצריכה לפנות דרך לעגלה המלאה, קרי: ציבור שומרי התורה והמצוות.

את יצחק נבון, תפסנו בלשכתו ברח' הנביאים בירושלים, מלא ועמוס בזיכרונות, אותם עוד לא הספיק לרשום עלי ספר. חייו הציבוריים יכולים למלא מספר כרכים עבי כרס: באותה תקופה, היה נבון מזכירם הכל-יכול של ראשי הממשלה: בן גוריון ומשה שרת, קודם לכן, עמד בראש המחלקה הערבית של "ההגנה" בירושלים, בהמשך הוא גם יכהן כחבר כנסת וכשר חינוך, יו"ר הכנסת השביעית, ויו"ר ועדת החוץ והביטחון, עד לפסגת חייו הציבוריים: הנשיא החמישי והפופולארי ביותר בתולדות המדינה.

המפגש הטעון הזה, שנערך בביתו של מרן החזון"א, היה סגור לחלוטין והיחיד שנוכח במקום (מלבד מאבטח), היה יצחק נבון, ששימש כמזכירו האישי של בן-גוריון. נבון, תיעד את הפגישה במלואה. חרף גילו המבוגר (88), נבון, זוכר כל פרט מהפגישה ההיסטורית והוא מתעקש לפרט את סדר השתלשלות הפגישה כפי שהוא ראה ותיעד. אל הנוסחאות השונות, המביאות את תיאור המפגש ופרטיו, הוא מתייחס בביטול: "אני הייתי שם, וממילא אני היחיד שידע באמת מה קרה בתוך החדר. הייתי שלישו של בן-גוריון, ותיעדתי את הכל".

הפגישה שלא התקיימה

הסכמתו של מרן החזון"א להיפגש עם בן-גוריון, נחשבה כדבר נדיר. גדולי ישראל אחרים איתם ניסה בן גוריון להיפגש, השיבו בשלילה, ביניהם למשל מרן הרב מבריסק זצ"ל. נבון בעדות ראשונה, מספר לנו על היוזמה הכושלת שלו להפגיש בין בן גוריון עם הרב מבריסק. "נשלחתי ע"י בן גוריון, כדי לנסות לתאם פגישה עם ר' וולוול מבריסק. רה"מ שמע על הרב מבריסק, שנחשב באותה תקופה לקברניט היהדות החרדית והוא חפץ מאוד להיפגש עימו. הלכתי בשליחותו לבית הרב מבריסק. הוכנסתי לחדרו והצגתי את עצמי כנציגו של ראש הממשלה מר דוד בן גוריון. ביקשתי מהרב שיאיל להיפגש עם ב"ג. "אין צורך", אמר לי הרב מבריסק, "אני ממילא לא חש בטוב", הוסיף. הרב המשיך לעמוד בסירובו, אך אני לא נואשתי. ניסיתי להבהיר לו את הצורך החיוני בפגישה מעין זו, אך הרב פלט ביבושת: "אל תתוודע לרשות", וכך בעצם סתם את הגולל לפגישה בינו לבין ב"ג.

עמדתי המום, לנוכח הסירוב המוחלט. התקשיתי להבין כיצד הרב דוחה אותי בשתי ידיים. על אף שידעתי כי ב"ג אינו נמנה על קהל היראים, ולהבדיל, הרב מבריסק, ניצב בראש החץ נגד החילוניות החדשה אותה מייצג בן גוריון, שאלתי ברעד: כבוד הרב, האם ב"ג וחבריו נחשבים בעיניו כ'גויים-יהודים'? השיחה הסתיימה בפחית-נפש. הרב התבטא באוזניי בזה"ל: "לא יהיה טוב!" הוא חשש מאוד מהעימות עם העולם הערבי אליה נקלעה מדינת ישראל, בעצם הקמתה, ולא הסתיר את חרדתו מהמצב הביטחוני הרגיש. הוא הביע את חששותיו מהגזירות הצפויות לעולם התורה מהשלטון החילוני, ומעריצות הרוב

הנשיא יצחק נבון בלשכתו צילום: יונתן זינדל, פלאש

החופשי – על פני המיעוט – שומרי התורה והמצוות. שבתי לראש הממשלה, בידיים ריקות, והעברתי לו את תוכן הפגישה. בן גוריון הצטער לשמוע כי הרב מסרב לפגוש בו. הוא תפס את ראשו ושאל: "מה מניע אותו?" השבתי לו: הרב מבריסק, הוא מהאנשים שדוגלים באמונה כי "גאולת ישראל תבוא בדרך נס, ולא ע"י מדינה חופשית, שבהקמתה עלולה להוביל לדעתו, רק לאסון".

מכאן אנו עוברים לפגישה שכן התקיימה, והיא הפגישה המפורסמת בין בן-גוריון למרן החזו"א, שבה כאמור, היה נוכח נכון כמזכירו של רה"מ. המשל המפורסם, שציטט החזו"א, על כל התרעומת שהוא עורר בציבור החילוני, נחקק עמוקות בליבו של ב"ג וחבריו להנהגת המדינה. בכל עימות חרדי-חילוני שנערך לאחריו, הוא פרץ החוצה והעמיד את השאלה הנוקבת, למי משתייכת העגלה הריקה – ולמי המלאה. משל העגלה המלאה והריקה הותקף קשות ע"י הוגי הדעות החילוניים, שהתרעמו על תפיסת העגלה שלהם כעגלה ריקה שתפקידה לפנות את הדרך, כאשר העגלה המלאה עוברת בה. שאלתו הנוקבת של מרן החזו"א, נותרה תלויה באוויר. מנהיגי המדינה התקשו לענות עליה, וניכר שהובכו מאוד למול השאלה שבקעה מפיו של גדול ענקי-הרוח, שצפה וראה את התדרדרותה של המדינה הצייונית.

נכון חוזר למגעים שקדמו לפגישה: "באותה תקופה הייתה סערה גדולה בעניין 'גיוס בנות' שיזמה ממשלת ישראל. הרחוב החרדי היה כמרקחה. ירושלים בערה מהפגנות ומחאות רחוב. ראש הממשלה מאוד רצה להיפגש עם מנהיגי הציבור החרדי, כדי לגשר על הקיטוב העמוק שנוצר ביחסי דתיים-חילונים באותה עת. ראשי פא"י שהיו חלק מממשלת מפא"י, אמרו לב"ג שעל כל עניין ושאלה הנוגעים לציבור הדתי, יש לשאול את החזו"א, שנחשב לגדול הדור ולפוסק האחרון של היהדות החרדית והדתית בא"י. בין המתווכים של הפגישה היה ר' בנימין מינץ, מראשי פא"י שגם שימש כשר הדואר, בממשלת ב"ג. הסוגיה העיקרית שהביאה לקיום הפגישה הייתה, גיוס הבנות הדתיות לשירות לאומי, שעליו התעקשה הממשלה. סוגיית גיוס בנות נחשבה למהותית עד מאוד בעיני החזו"א, ורק מחמת חשיבותה, הסכים להיפגש, בפעם היחידה בחייו, עם ראש הממשלה. החזו"א אף עמד בראש המערכה נגד רעיון השירות הלאומי החזו"א: ואף הגדיר אותה: ב"יהרג ובל יעבור".

התמליל המלא

"באוקטובר 52' בתחילת תשי"ג", נזכר יצחק נבון, "ייצאתי ברכב השרד עם ראש הממשלה, לפגישה עם בעל החזו"א. בני-ברק עדיין הייתה צעירה בימים, אך ההמולה ששררה מסביב למעונו של בעל החזו"א, הייתה בלתי נתפסת", הוא משחזר. "המוני אנשים התגוררו סביב הבית, מכתרים את מעונו של החזו"א. כנראה שמעו על הפגישה הצפויה. פילסנו דרך בין האנשים, והוכנסנו לחדרו הצנוע. החזו"א המתין לנו בפתח חדרו וכשבא ב"ג, הוא לחץ את ידו. השתחלתי אחריהם, ואז הוא סגר את הדלת.

"זאת הייתה דמות פלאים", משחזר נבון בערגה. "ראיתי לפני יהודי נמוך קומה, בעל סבר פנים נאה, כפוף מעט, מקדם את פנינו. הפשטות זעקה מכל פינה. החדר עצמו היה מורכב משולחן, כיסא, מיטה רעועה ו...ספרים, ספרים, הכל מלא בספרים, כל החדר... ההיסטוריונים השונים, כותבים שהנושא המדובר היה 'גיוס בנות', מציין בלעג נבון, "אך זה היה נושא זניח לעומת הדברים האחרים שנאמרו. הם ישבו זה מול זה, לא מסביב לשולחן", מדגיש נבון. החזו"א עם כובע שחור לראשו, ומולו ב"ג, שלכבוד החזו"א חבש אף הוא כובע לראשו. השיחה ביניהם, מציין נבון, התנהלה בעברית שוטפת, ובניגוד למה שפורסם, לא הייתה בה אף מילה בשפת האידיש.

"הנה נוסח הדברים כפי שאני רשמתי בזמן אמת. בן גוריון פתח ואמר: "באתי לדבר עך נושא אחד, איך יהודים דתיים ולא דתיים, יישבו בלי להתפוצץ מבפנים. באים לכאן תרבויות שונות ומגוונות, המדינה עומדת בפני סכנה חיצונית, הערבים רוצים להשמידנו, ועלינו למצות את כל מה שמשותף בין חלקי העם. יש בעיה, אלו יהודים ואלו יהודים".

החזון-איש השיב לבן-גוריון מגמרא במסכת סנהדרין, העוסקת בשאלת גמל טעון וגמל ריק הנפגשים במעלות בית חורון, שם יכול לעבור רק גמל אחד. והגמרא פוסקת שהגמל הטעון קודם לגמל הריק. (בניגוד למה שנכתב, לא הוזכר בכלל דימוי "העגלה הריקה"). אמר החזו"א: "אנחנו החרדים, יש לנו משא, יש לנו

מרן החזון איש זצ"ל

עול-מצוות, עליכם לפנות את הדרך בשבילנו".

בן-גוריון, המום מהדברים, תפס את כתפו של עצמו ואמר: ו...כי לגמל הזה אין עול מצוות? וכי מצוות "ישוב הארץ" איננה מצווה? מצוות ההגנה על החיים איננה מצווה? והבחורים היושבים בגבולות ושומרים, זה לא מצווה? אתממה?" השיב לו החזו"א: "בזכות זה שאנו לומדים תורה, הם מתקיימים!"

טען כנגדו ב"ג: "אם הבחורים האלו לא היו מגינים עליכם – היו האויבים שוחטים אתכם..."

השיב לו החזו"א: "בזכות זה שאנו לומדים, הם יכולים לעבוד, לחיות ולשמור".

אמר לו ב"ג: "אינני מזלזל בתורה – אך אם לא יהיו בני-אדם חיים, מי ילמד תורה?"

ענה לו החזו"א: "התורה היא עץ החיים – סם החיים".

הקשה ב"ג: "אבל הגנה על הנפש גם היא מצווה, וציטט מהמקורות: 'כי לא המתים יהללו-קה', בכל זאת אני שואל, אבל איך נחיה יחד?"

אמר החזו"א: "אני רואה חילולי שבת, משאיות ומכוניות, נוסעים לים במקום ללכת להתפלל ללמוד תורה ולקיים חיים יהודיים. זה מקומם ומזעזע את הנפש לראות בארץ אבותינו חילול שבת שכזה..."

השיב לו בן-גוריון: "אני לא נוסע לים במשאית בשבת – אבל אם אלו פועלים העובדים במשך כל השבוע, לא מגיע להם לטבול בים בשבת? זאת זכותם! אי-אפשר להכריח אותם ללמוד תורה – אז מה, גם הם יהודים שעושים הרבה דברים חשובים. אי-אפשר להכריח אותם לשמור שבת – הרב חושב שהם יבואו בכוח לבית-הכנסת?"

אמר החזו"א: "אנו מאמינים, שיבוא יום שכולם ישמרו שבת ויתפללו!"

השיב לו ב"ג: "אם ירצו, לא אתנגד שיעשו זאת – אבל אי-אפשר לכפות זאת עליהם. לא צריכה להיות כפיה-דתית וגם לא כפיה אנטי-דתית. איש-איש יחיה כראות עיניו".

"עד כאן הדיאלוג המרתק בין בעל החזו"א לראש הממשלה, כפי שאני רשמתי בזמן הפגישה".

"מניין כוחו והשפעתו?"

"השיחה הזאת", מציין נבון, "נמשכה כמחצית השעה. הם סיימו את הויכוח ביניהם, בן גוריון ניגש לארון עמוס הספרים של החזו"א ושלף משם ספר. הוא עיין בו קלות. החזו"א עצמו ניגש גם הוא לארון, והביט גם הוא בספר, היה איזשהו דיבור על הנאמר בספר. לאחר מכן הם נפרדו בלחיצת ידיים, וכך

נסתיימה לה הפגישה. כצפוי, לא הייתה הסכמה בין החזון-איש ובן גוריון, כל אחד החזיק בדעתו. בן גוריון אפילו חש עלבון: היהדות החילונית, שהקימה את המדינה ויצרה יצירה חדשה, היא בעיני עצמה הגמל הטעון, הספינה המלאה; ואילו היהדות החרדית, גם היא רואה בעצמה את הגמל הטעון והספינה המלאה. הוויכוח על דמותה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, לא הוכרע אז, ולא הוכרע עד היום. "כשיצאנו", משחזר נבון, "ניכר היה על ראש הממשלה, כי הפגישה עם החזו"א הותירה עליו רושם כביר. מאוחר יותר אמר לי ב"ג בהתפעלות: "זהו איש חכם, יהודי יפה, בעל עיניים יפות וחכמות, וצנוע במיוחד. ח"כ לשעבר הרב שלמה לורנץ סיפר, כי בן-גוריון אמר לו שלא רק שלא פגש מימיו כזה אדם פיקח, אלא שלא העלה על דעתו שיכול להיות כזה אדם פיקח. "מעניין", תהה ראש הממשלה באוזני: "מניין כוחו והשפעתו?" לבסוף נאנח ושאל אותי: "אבל איך נחיה ביחד בארץ הזאת. זאת שאלה חשובה מאוד", אמר לי בן-גוריון. "זוהי סכנה גדולה, המאיימת עלינו יותר מאויב חיצוני", התבטא.

בסופו של דבר קיבל ראש הממשלה את דעת החזון איש ונמנע מלאכוף את חוק גיוס בנות, חוק השירות הלאומי נחקק בסופו של דבר, אבל הפך לאות מתה בספר החוקים, ומעולם לא מומש כחובה. המפגש הזה אף הניב תוצאות לטווח ארוך: נקבעו שורה של נושאים מהותיים, בנושאי דת ומדינה שהוסדרו כהבנה בין הממשלה למפלגות הדתיות.

נבון, נזכר בפגישה נוספת שהייתה בינו לבין מרן ה"בית ישראל" מגור זי"ע. "ידידי הטוב, יו"ר ועד הישיבות הרב משה דוד טננבוים זצ"ל, לקח אותי לפגישה אל הרבי מגור. זאת הייתה פגישה מאוד כללית אך הותירה עלי רושם עז ביותר".

"הנושא שבער ביותר בנפשו של בן גוריון", מציין נבון, "היה שלימות העם. ב"ג רצה להבטיח את כל שלימות העם, גם במחיר של הקרבת עקרונות שהוא דגל בהם, כמו נישואין וגירושין שהוא סבר מלכתחילה שאלו צריכים להיות אזורחיים. אך הוא הסכים שזה ייעשה באמצעות הרבנות.

"באותה תקופה", נזכר נבון, "הוא פגש בזוג-צעיר, שטען, מדוע הוא חייב ללכת לרב כדי להתחתן, ומדוע בן גוריון "התקפל"? בן גוריון השיב להם בהומור: "ומה יקרה, אם תלכו לרב, זה ייקח כמה דקות, זה לא יפריע לכם להקים את הבית. לעומת זאת, אם יהודי, ילדיו יתחתנו בנישואין אזורחיים, אנחנו נקרע את התא הבסיסי של החברה – של המשפחה. "אין איש שתרם לעולם התורה יותר מאשר תרם לו בן-גוריון", אומר נבון בלהט בלתי-מוסתר. "ב"ג, היה מזוהה לחלוטין עם גורלו של העם היהודי. הוא היה קודם כל 'יהודי' ורק אח"כ 'ישראלי'. על חלקו של ב"ג בהקמת מדינה שבה מיליוני תלמידים לא יודעים להגיד "שמע ישראל", על חלקו במדינה שבה המורשת היהודית נעלמה לחלוטין, נבון כמובן בוחר שלא לדבר. "הסטטוס-קוו, הנוסחה הגאונית לדו-קיום בין דתיים לחילונים, הוא פרי יצירתו וחזונו לרחוק של בן-גוריון", מתפאר נבון. רשמנו.

טעות פוליטית

יצחק נבון, הנשיא החמישי של מדינת ישראל, הוא נצר למשפחה ספרדית שישבה בירושלים כ-300 שנה. נבון, הוא יהודי מסורתי הבקי במיוחד במורשת ישראל. הוא נולד ב"נחלת שבעה", השכונה המיתולוגית הירושלמית ועליה הוא לא מפסיק לכתוב ולדבר. שטח זה של נחלאות, הוא למעשה שכונת אוהל משה, שבזמנו הייתה המרכז ללאיטות של הספרדים, ובה התגוררו רבני העדה ודמויות מפורסמות בקהילה הספרדית הירושלמית. נחלאות, ממוקמת ליד שוק מחנה יהודה הססגוני. השכונה מהווה עד היום פסיפס היסטורי מסקרן של אנשים המורכב מבתים וסמטאות, שנבנו בצורה צפופה, ומהווה אטרקציה ציורית לחובבי "ירושלים של פעם". נבון מתרפק בגעגועים על ימי נוף ילדותו: "אני זוכר את סבא שלי, שהיה רב, ואני זוכר שהיה מריח טבק, היה לו פעמון וכשרצה לשתות היה מצלצל בפעמון ואחי ואני היינו מתחרים, מי יגיש לו את הקפה, את התה או את המים וזכינו לחיבוק ולנשיקה מסבא מעוטר זקן. הוא היה רב בעיירה במרוקן ושמה אזימוט. הסבא חלם חלום בו אליהו הנביא בא אליו ואמר לו עד מתי תשב כאן בנחת וירושלים בצער, אז הוא קם כעבור זמן קצר, לקח את סבתא שלי, וילדה בת 4 שנים, שלימים הפכה לאמא שלי ובאו לירושלים בשנת תרמ"ד.

“הבריונים” מגבעת זאב

את הנאמר אין להשיב. שר הביטחון בוגי יעלון אמר ביום שני בצורה ברורה: בית הכנסת יהרס בכל מחיר. אני לא מתפלל על הגישה החילונית של בוגי דווקא ביום שעם ישראל ציין 77 שנים לליל הברדלח. מאיפה אתם רוצים שיהיה לו מסורת לגבי בית הכנסת? בוגי, ששמו היהודי הוא משה סמולנסקי בנו של דוד, פועל ייצור במפעל “שמץ”. כבר בגיל 10 חבריו התקשו לקרוא לו מושיק ובמקום זאת החלו לקרוא לו בוגי. הוא למד בבתי ספר חילונים והיה חבר בתנועת הנוער העובד והלומד. עבד כרפתן וכמפעיל דחפור בקיבוץ. בתו לא שירתה בצבא בטעמי מצפון. הוא עצמו סיים את תחילה שירותו הצבאי כסמל ראשון. שנתיים אחרי ששוחרר, פרצה מלחמת יום כפור והוא גויס למספר תפקידים, נפצע במהלך מרדף אחרי מחבלים בלבנון. יעלון יצא ללימודים, חזר אחרי תקופה למספר משימות בצבא, סביבו התעוררו מספר סערות תקשורתיות. שר הביטחון דאז שאל מופז לא העריך את תפקידו בצבא. כולם זוכרים את נאום הנחשים שלו ומדוע הוא הולך עם נעלים גבוהות בקריה בתל אביב. זכורה גם אמירתו על אנשי שלום עכשיו שהם וירוס. לפני 6 שנים התבטא ואמר: “אנחנו התרגלנו שלערכים מותר להיות בכל מקום בנגב, בגליל, בשכם, בגנין ויש אזורים שאסורים ליהודים זה אנחנו גרמנו”.

הוא מצהיר בכל מקום, גם בספריו, שהוא מפא”ניק בדמו. אחרי קריאת הערך בוויקיפדיה על יעלון, אני מנסה להבין מדוע הוא חושב ש-400 יהודים המתפללים בבית הכנסת אילת השחר הם בריונים. אולי כי הוא לא ביקר בבית הכנסת. אולי אין לו את הנתונים הנכונים. אולי חברי הכנסת החרדים לא נפגשו איתו ולא הסבירו לו.

הרי הדבר פשוט: אם אחד מחברי הכנסת היה דופק על השולחן ואומר שאם בית הכנסת יהרס אני מצביע נגד התקציב, כל המערכת תיכנס ללחץ.

ושאלה יותר פשוטה: מדוע לא מפקעים את השטח מהשווד הערבי כמו שהפקיעו שטחים ובתים ובתי כנסת בעיר העתיקה מיד לאחר מלחמת ששת הימים כשקנו את שטח האדמה שעליה בנויה כיום שכונת מאה שערים. גם אז קבעו גבולות ושמו גדר מסביב לאדמה ובכל לילה הזינו את הגדר קצת ימינה וקצת שמאלה וכך השטח גדל. וכששאלו את אחד מגדולי ישראל אם מותר לעשות זאת, השיב הרב: האדמה שלנו, אנחנו משיבים את הגולה. מי נתן את האדמה הזאת לערבי שמכר או לאבא שלו וסבא שלו. צריך פעם אחת לברר משפטית ממתי השטח שלהם?

אני מציע לפנות עם עורכי דין למשפחת שייח’ באדר, שחלקם נמצאים ביפו ובירדן, שידרשו את השטח שלהם שהופקע ועליו עומדים בניני הכנסת, בית המשפט, בניני האומה, מלון פלאזה עד לבית הקברות. או משפחת שייח’ מוניס שהפקיעו ממנו את הקרקעות ועליהם נמצאת שכונת כפר שמריהו עד לאוניברסיטת תל אביב ואז נראה מה יגיד בית המשפט.

הנה קצת עובדות: הקרקע שעליה נבנה בית הכנסת בגבעת זאב, נרכש כחוק במחיר של \$70000 מערבי שטען לבעלות על השטח. כמה שנים אחרי הרכישה הגיע ערבי נוסף ובעזרת ארגון “יש דין” טען שהקרקע שייכת לו. עד לרגע זה, כשלוש שנים, לא הצליח המנהל האזרחי לברר סופית מי בעל הרקע. למרות זאת, בג”צ הורה להרוס את בית הכנסת, על אף ששאלת הבעלות טרם הוכרעה. טענת הבג”צ שבית הכנסת נבנה על קרקע שאינה מסודרת.

על מנת להציל את בית הכנסת מוכנים המתפללים לרכוש את הקרקע בפעם השניה והפעם מבעל הקרקע השני, אך ארגון “יש דין” יחד עם הרשות הפלסטינאית לא מאפשרים לערבי למכור את הקרקע.

כבר היה מי שהרס בית כנסת ועכשיו בא תלמידו ובכל מחיר הוא רוצה להרוס את הכנסת. אין לי טענה עליו. הוא אדם בור ועם הארץ במה שקשור לקדושת בית הכנסת. אם הוא יכול לקרוא למתפללים “בריונים” הוא לא ראוי ליחס.

הטענה היא - איפה הנציגים שלנו. הודעה של אחד מהם על הצבעה נגד התקציב עד שיוחלט שלא להרוס את בית הכנסת, בכוחה לשנות את רוע הגזירה. בקואליציה של שישים ואחד חברי כנסת, כל חבר כנסת הוא קול מכריע. נצלו את שעת הכושר.

בן גוריון יוצא מפגישתו עם מרן החזון איש

רה”מ והמזכיר. יצחק נבון עם בן גוריון בחידון התנ”ך

לשלוט. היה טבעי לחשוב שהנשיא שייבחר יהיה מקורב לאנשי הליכוד, אולם בעטיה של מחלוקת פוליטית בינם לבין עצמם, נבחר נבון, איש ‘העבודה’, לתפקיד. רה”מ מנחם בגין, הציג את איש האקדמיה יצחק שווה, כמועמד מטעמו, ואנשי המפלגה הליברלית (ממרכיבי הליכוד) הציגו את מועמדם, מי שהיה שנים רבות יו”ר מפלגתם, ד”ר אלימלך רימלט. אך בגין שניהל מערכת יחסים מתוחה עם רימלט, התנגד למועמדות, ולאחר שפרופ’ שווה הסיר את מועמדותו, הצטרפו אנשי תנועת החרות (אנשי בגין בליכוד) אל אנשי מפלגת העבודה ותמכו במועמדם – יצחק נבון. הבחירות לנשיאות היו חשאיות, ולא ניתן היה להאשים איש באופן ישיר בכישלונם של רימלט.

נבון, בדעותיו הפוליטיות, מאוגף בשמאל העמוק. בתקופת נשיאותו, אף סרב לבקר באזורי יהודה ושומרון, למעט ביקור אחד בגוש עציון. יצחק נבון הוא דובר ערבית שוטפת ובשל-כך זכה לאהדה רבה בקרב ערביי ישראל. הוא קיבל את נשיא מצרים, אנואר סאדאת, בבואו לישראל, וגם ערך ביקורים במצרים.

“האיש הכי מרתק שפגשתי בהיותי נשיא, היה אנואר סאדאת”, אומר נבון. ביקורו ההיסטורי במצרים עשה רבות למען תדמיתה של ישראל, וכדברי סאדאת, נבון ‘כבש את לבו של העם המצרי’. עד ימיו של נבון, נחשב תפקיד הנשיא כמשרה המסיימת את החיים הפוליטיים של המועמד. אך נבון חשב שתפקיד הנשיא ישמש כ’קרקע קפיצה’ לתפקיד מועמד מפלגת העבודה לרה”מ לקראת הבחירות לכנסת ה-11. אך הוא ירד מהרעיון, ופוצה בתפקיד שר החינוך ב-84 בממשלת שמיר-פרס. נבון: “עשיתי משגה אחד: אחרי שהייתי נשיא, חזרתי לחיים הפוליטיים. את זה לא צריכים לעשות. מי שמסיים את תפקידו בנשיאות, שילך לעשות דברים אחרים, ולא יחזור לזירה הפוליטית. זה מבין גם את הציבור וגם אותו עצמו.” על אף ההלקאה העצמית, נבון נזכר כנשיא אהוד ופופולרי. מוסד הנשיאות בתקופתו שידר אחדות ועממיות וזכה משום כך ליוקרה רבה, שנוקפת לזכותו עד היום הזה. בשבת האחרונה הלך יצחק נבון לעולמו בגיל מופלג. נשיא המדינה המכהן ראובן ריבלין, כמו גם נשיא המדינה לשעבר שמעון פרס, ספדו לו באריכות וסיפרו על נשיא שאהב את עם ישראל שהחזיר לו בחזרה אהבה גדולה.

פה הוא הקים ישיבה ופה אימי גדלה והתחתנה עם אבי יוסף שמשפחתו הגיעו מתורכיה לירושלים, בשנת 1670 לפני למעלה מ-350 שנה.”

שימור מורשת יהדות ספרד וחשיפתה לכלל קהילות ישראל, היה העיסוק המרכזי בחייו של נבון. מאז שפרש מהחיים הפוליטיים, הרבה הנשיא לשעבר לעסוק בכתיבה והספיק להוציא מתחת ידיו יצירות ומאמרים רבים העוסקים בשימור תרבות יהודי ספרד. נבון עסק רבות גם בשימור תרבות הלאדינו הגוועת.

נבון, היה ה”מזרחי” הראשון שנכנס לבית הנשיא. עוד בימי עלומיו, כשאחיו הספרדים, שוכנו במעברות ובאוהלים, נבון נמנה על הכוורת הקרובה והאליטיסטית של נערי “בן גוריון”, יחד עם הצמד שמעון פרס ומשה דיין. כשאנו מזכירים לו את חלקו של פטרונו, בן גוריון בהעברה על הדת של אוכלוסיות שלימות מעדות המזרח שביצעה מפא”י (מפלגת העבודה) ההיסטורית בהנהגתו, נבון זועם: “אתם חוזרים על הטעות של אהוד ברק שהלך ב-97 לבקש סליחה מעדות המזרח בשם מפלגת העבודה לדורותיה. כעסתי עליו מאוד, טלפנתי אליו, הוא היה במכונת, בדרך לאופקים, ושאלתי אותו: ‘מי הסמיך אותך בכלל לבקש סליחה בשם בן גוריון, גולדה ואשכול?’.” אמרתי לו: ‘לא רק זה, אלא מדוע צריך לבקש מהם סליחה?’ המדינה העלתה אותם ארצה. דבר עצום, דבר גדול. המדינה גאלה אותם. די.טי? נכון, אבל לא רק הם. כל מי שעלה לארץ עשו לו את זה. מפולניה, מהונגריה, גם להם עשו די.טי. בן גוריון עצמו סיפר לי איך שערותיו נשרו מהמלריה והרופא אמר לו לנסוע לאירופה, כי זה לא בשבילו”.

לנבון גם עבר ביטחוני מרתק: “הייתי בהגנה, ניהלתי את המחלקה הערבית במודיעין של ההגנה באזור ירושלים, וזו הרגשה נעימה לדעת שהייתי שותף בהגנה על ירושלים בזמן מלחמת העצמאות, מלחמת קיום בעצם. הדרך היחידה הפנויה לפעמים הייתה בכיוון מערב לתל אביב. היו שיירות שמובילות מזון, הכול היה בהקצבה ובמנות קטנות, לפעמים השיירות היו מותקפות ונהרסות ולא יכלו להגיע.”

“במסגרת תפקידי אספתי מידע על הנעשה בקרב הערבים, עבודתי התפרשה בכל אזור ירושלים, עד לטרון ועד חברון, רמאללה ויריחו.

“אחד מהמבצעים המרתקים הזכורים לי, הוא ממפגן של אחד מארגוני המחתרת הערביים שעמד להתקיים באבוודיס, ממנו הייתי אמור לספק פרטים לשולחיי בהגנה. הלכתי יחד עם חברי, יעקב נמרודי, לשליחות המסוכנת. “אם יעצרו אותנו בדרך”, אמרתי לנמרודי לפני הפעולה, “נציג את עצמנו כערבים נוצרים. כשהגענו לאבוודיס, נגלו לעינינו מאות אנשים, אולי אלפים. בלא אומר התערבנו ונטמענו בתוך ההמון. המפגן שהתנהל לנגד עינינו היה מפחיד. מאות ערבים על סוסים וגמלים, נשק בידיהם והם צועקים וצורחים ומלהיבים את ההמון הצופה באירוע. היו להם רובים מסוגים שונים, חרבות, פגיונות וכלי נשק אחרים. הם השמיעו סיסמאות תעמולה וקריאות הסתה נגד היהודים וקראו לקהל להתגייס לארגון, כדי להילחם בציונים. זה היה מעין מפגן גדול, לא מאורגן, אך מפחיד בממדיו. חזונו במהירות לבסיסנו בירושלים, עוד באותו לילה העברתי דין וחשבון מפורט על האירוע לש”י שירות הידיעות (המודיעין) של ה’הגנה’. זה היה אחד מההתרחשויות המרתקות והמפחידות שחוויתי באותה תקופה”.

לאחר שסיים את שירותו בהגנה, היה נבון למזכירו האישי של רה”מ דוד בן גוריון והיה אחד מעוזריו הקרובים, שליוו אותו לכל מקום אליו פנה. כשבן גוריון ירד לשדה בוקר, היה עימו גם נבון. לאחר פרישתו של בן גוריון מראשות הממשלה, כאשר התרחש הפילוג במפא”י בשנת 1965, הצטרף נבון לרשימת פועלי ישראל (רפ”י) שהוקמה והונהגה ע”י בן גוריון. באותה שנה נבחר נבון מטעם רפ”י לכנסת השישית, יחד עם שמעון פרס וחזר למפלגת העבודה עם חטיבת רפ”י כשזו הוקמה ב-1968. בחירתו של נבון לנשיא, השיבה רוח רעננה במוסד הנשיאות דאז. נבון היה שילוב של פוליטיקאי ואיש רוח וספר. הוא נבחר לאחר מהפך 77. כשהליכוד התחיל